

AZ INTÉZET TAGJAINAK LEGUTÓBB MEGJELENT MONOGRÁFIÁI ÉS FORRÁSKIADVÁNYAI

- Györffy György*: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. I. köt. (második javított kiadás). Bpest, Akadémiai Kiadó. 911 l.
- Jemnitz János*: A háború veszélye és a II. Internacionálé 1911—1914. Bpest, Akadémiai Kiadó. 393 l.
- Kerekes Lajos*: Ausztria története 1918—1950. Bpest, Akadémiai Kiadó. 233 l.
- Kossuth Lajos Összes Munkái, VI. köt. Szerkesztette: *Barta István*. Bpest, Akadémiai Kiadó. 1202 l.
- Magyarok és románok. I. Tóth Zoltán írásából válogatta, szerkesztette és az életrajzot írta: *Csatári Dániel*. Bpest, Akadémiai Kiadó. 496 l.
- Die nationale Frage in der Österreichisch-Ungarischen Monarchie 1900—1918. Szerkesztette: *Hanák Péter*. Bpest, Akadémiai Kiadó. 358 l.
- Az orosz felvilágosodás a XIX. században. Összeállította és az előszót írta: *Niederhauser Emil*. Bpest, Gondolat Kiadó. 255 l.
- Wilhelm Weitling válogatott művei. A bevezető tanulmányt írta és szerkesztette: *Jemnitz János*. Bpest, Gondolat Kiadó. 383 l.
- Az Intézet gondozásában megjelenő Értekezések a történeti tudományok köréből. Új sorozat. 1966-ban megjelent számok:
38. *Révész Imre*: Bécs Debrecen ellen. 129 l.
39. *Pogány Mária*: Tökés vállalkozók és kubikos bérmunkások a Tisza-szabályozásnál a XIX. század második felében. 120 l.
40. *Paulinyi Oszkár*: A vállalkozás kezdeti formái a feudáliskori nemesérchányászatban. 95 l.
41. *Varga János*: A jobbágyi földbirtoklás típusai és problémái 1767—1849. 156 l.

NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK

Anglia

Györffy György 1966 szeptemberében részt vett Oxfordban a XIII. Nemzetközi Bizantinológiai Kongresszuson, ahol előadást tartott „Die Grenze des Byzantinischen Reiches und Ungarns im XI. Jh.” címmel.

Ausztria

Hanák Péter július 14—21-én részt vett Bécsben az V. Internationales Seminar-on, melynek tárgya: Donauraum gestern, heute, morgen. — *Hanák Péter* „Az 1867. évi osztrák—magyar kiegyezés” címmel tartott előadást.

Szeptemberben az osztrák munkásmozgalom-történeti munkaközösség Linzben tartott nemzetközi tanácskozást, melyen az Intézet részéről *Jemnitz János*, *Mucsi Ferenc* és *Pamlényi Ervin* vettek részt. *Mucsi* előadást tartott, melynek címe: „A munkásmozgalomtörténeti kutatások statisztikai módszerei Magyarországon”. A tanácskozáson 12 ország 67 résztvevővel képviseltette magát.

Szeptemberben *Gonda Imre* végzett anyaggyűjtést Bécsben, készülõ monográfiájához az első világháború utáni békeszerzõdések iratanyagában, az Ost- und Südosteuropa Institut vendégeként.

Heckenast Gusztáv november 10-én a burgenlandi tartományi levéltár előadásorozatának keretében tartott előadást a kora Árpád-kori burgenlandi és nyugat-magyarországi vas-kohászatról.

A bécsi egyetem 1966. nov. 21—29. között előadásorozatot rendezett „Ausztria-Magyarország fejlődése a Ferenc József-i korszakban” témakörből, melynek keretében *Ilanák Péter* előadásokat tartott „Magyarország helye és helyzete az Osztrák-Magyar Monarchiában” címmel.

Somogyi Éva három hónapot töltött Bécsben a Collegium Hungaricum-ban, hogy a Staatsarchiv és a Niederösterreichisches Landesarchivban kutatásokat végezzen „Az 1867. évi kiegyezés előkészítése Ausztriában” c. témájához.

Friedrich Engel-Janosi professzor a Comité International des Sciences Historiques szeptemberi ülése után, az Intézetben előadást tartott „Különbéke-kísérletek 1917-ben” címmel.

Bulgária

Augusztus 25.—szeptember 2. között rendezték meg Szófiában az első balkáni és délkelet-európai kongresszust. A kongresszuson különböző szekciókban mintegy 500 előadás hangzott el 1300 hallgató előtt. Az előadások a délkelet-európai népek történetét, régészetét, irodalmát, művészetét és nyelveit tárgyalták. — Az Intézet részéről a kongresszuson *Benczédi László*, *Hegyi Klára*, *Katus László*, *Makkai László*, *Niederhauser Emil* és *Szász Zoltán* vettek részt. *Hegyi Klára* „A török—magyar condominium Magyarországon a XVI—XVII. században”; *Niederhauser Emil* „Az értelmiség és a balkáni társadalom”; *Katus László* pedig „Horvátország gazdasági növekedése a dualizmus korában” címmel tartott előadást.

Csehszlovákia

Paulinyi Oszkár szeptember 30-án és október 1-én részt vett a Prágában és Jáchymovban megtartott nemzetközi symposiumon, melyet a jáchymovi ezüst- és uránérctelepek felfedezésének 450. évfordulója alkalmából rendeztek. Referátumának címe „Einiges über die sozialen Belange der empirischen Technologie zu Schemnitz Mitte des XVI. Jahrhunderts”.

A Szlovák és Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetei közös vitát tartottak 1966. október 25—26-án Pozsonyban. A tanácskozás programja: 1. A fasizmus problematikája; kelet-európai sajátos vonásai. 2. Magyarország és Szlovákia viszonya a második világháború időszakában, s ennek tükröződése a magyar, ill. szlovák uralkodó osztályok politikájában. Az Intézet részéről *Ránki György* vezetésével *Juhász Gyula*, *Kövágó László*, *Lackó Miklós* és *Tilkovszky Lóránt* vettek részt. *Ránki György*, *Lackó Miklós* és *Tilkovszky Lóránt* előre kidolgozott referátumokkal szerepeltek.

A magyar—csehszlovák kutatócseré keretében 1966-ban a magyar levéltárakban és könyvtárakban a következő csehszlovák kutatók dolgoztak: *Špiesz Anton*, *Hapák Pavel*, *Fundárek Radoslav*, *Rečková Eva*, *Vadkertyová Katerína*, *Marsina Richard*, *Juck Lubomír*, *Sopko Julius*, *Kazimír Stefan*, *Sedlák Vincent*, *Vantuch Anton*, *Bokes František*, *Saučín Ladislav*, *Chmelová Otília*, *Vyvíjalová Mária*.

Csehszlovák levéltárakban és könyvtárakban kutattak az Intézet tagjai közül: *H. Haraszti Éva*, *P. Mayer Mária*, *Gonda Imre*, *Mucsi Ferenc*, *Stier Miklós*, *Rozsnyói Ágnes*, *Sz. Gyivicsán Mária*, *Belényessy Márta*, *Szücs Jenő*, *Kövágó László* és *Veres Miklós* (O. L.).

Franciaország

Benda Kálmán egy hónapot töltött Párizsban, ahol a francia—magyar közös kiadványként készülő „XIV. Lajos és II. Rákóczi Ferenc diplomáciai kapcsolatai” c. Munkához végzett kutatásokat. Előadást tartott a Sorbonne-on „A hajdúság kialakulása és története Magyarországon és Délkelet-Európában”, majd az École IV. Osztályán „XIV. Lajos török politikája a spanyol örökösödési háború idején” címmel.

A Comité International des Sciences Historiques főtárgya, *Michel François*, a biuro-ülések befejeztével meglátogatta az Intézetet.

Az UNESCO kezdeményezésére szeptember közepén tanácskozást tartott a francia—magyar tankönyv-bizottság. Célja javaslatok kidolgozása a középiskolai tankönyvekben előforduló hibás megállapítások, fogalmazások kiküszöbölésére, közös megegyezés alapján. A bizottság francia tagjai: *Louis François*, *V. Tapié*, *G. Castellan*, *Casati*, *J. M. D'Hoop*, *J. Béranger*. Magyar részről *Zsigmond László*, *H. Balázs Éva*, *Biró Sándor*, *Diószegi István*, *Eperjesi Géza*, *Hinora Sándor*, *Incze Miklós*, *Sz. Ormos Mária* és *Ránki György* vett részt.

A tankönyv megbeszélések alkalmából *Victor Tapié*, a Sorbonne professzora és *J. M. D'Hoop*, a francia történészprofesszorok társaságának elnöke, meglátogatták az Intézetet. *George Castellán*, a poitiers-i egyetem tanára pedig előadást tartott „A francia történetírás aktuális irányzatai” címmel.

Maurice Baumont, a Francia Akadémia elnöke, magyarországi tartózkodása során felkereste az Intézetet.

Az École Pratique des Hautes Études meghívására az Intézet tagjai közül 1966-ban *Jennűtz János*, *Györffy György*, *Márkus László* és *Ádám Györgyné* kutatott párizsi könyvtárakban és levéltárakban.

Jugoszlávia

Vuk Vinaver, a belgrádi Történettudományi Intézet munkatársa 4 hetet töltött Magyarországon „A jugoszláv—magyar kapcsolatok kérdése 1919—1941” c. témájához végzett kutatásokat és többször konzultált az Intézet munkatársaival.

Bosider Kumanov, a Novi Sad Archivum munkatársa és *Gavro Skrivenić*, a belgrádi Történettudományi Intézet munkatársa kutatásokat végeznek magyar levéltárakban. Előbbi „A magyar—jugoszláv népek kapcsolata a XIX—XX. században”, utóbbi a „Vojvodina az I. világháborúban” c. témával foglalkozik.

Lengyelország

A Lengyel—Magyar Történész Vegyes Bizottság 1966. október 17—22. között tartotta Varsóban ez évi ülését. Programján a városfejlődés kérdései szerepeltek. Lengyel részről *A. Gieysztor* és *G. Samsonowicz*, magyar részről *Ruzsás Lajos* és *Székely György* tartott előadást. Az Intézet részéről *Kovács Endre* volt jelen. Meghatározták a jövő évi ülés tárgyát, mely az Októberi Szocialista Forradalom közelgő évfordulójához fog kapcsolódni.

Kovács Endrét, az Intézet osztályvezetőjét, a Lengyel Népköztársaság Államtanácsa a Polonia Restituta érdemrend tisztikeresztjével tüntette ki, a lengyel kultúra magyarországi népszerűsítése érdekében szerzett érdemeiért.

Német Demokratikus Köztársaság

Berlinben, 1966 júniusában a Szovjetunió elleni német támadás 25. évfordulója alkalmából tudományos konferenciát rendeztek, melyen *Juhász Gyula* és *Kerekes Lajos* „Magyarország szerepe a Barbarossa-tervben” c. közös előadással szerepelt.

Kolossa Tibor, *Orbán Sándor* és *Vörös Antal* 1966. okt. 3—7-én részt vettek a warieni Müritz Museum 100 éves fennállása alkalmából rendezett tudományos ülészakon.

Puskás Julianna novemberben két hétig az NDK-ban tartózkodott, hogy az újabbnor német mezőgazdaság-történet módszertani problémáit tanulmányozza.

M. Somlyai Magda a berlini és potsdami levéltárakban dolgozott 4 hétig. Eddig kiadatlan 1936—1945-ös anyagok kutatásával foglalkozott.

Ránki György a berlini Humboldt egyetem meghívására részt vett az egyetem 1966. november 17—18-án megtartott jubileumi ülészakán. Előadást tartott az 1945 utáni gazdasági fejlődés kérdéseiről.

Donnert professzor, a lipcei egyetem népi demokratikus tanszékének vezetője, október 3-án előadást tartott az Intézetben az Ostforschungról.

Helga Lukasz, az NDK Gazdaságtörténeti Intézetének munkatársa egy hónapig magyar levéltárakban kutatott. Beszámolót is tartott az Intézet újkori osztályán intézetének munkájáról és saját szociológiai kutatásairól.

Norvégia

John Sannes, az oslói egyetem újkori-történet tanszékének professzora, a Nemzetközi Kapcsolatok Intézetének ottani igazgatója, októberben meglátogatta az Intézetet.

Olaszország

Schütz Ödön szeptember 26—30-a között részt vett a Permanent International Altaistic Conference Ravellóban tartott ülészakán, melyen „A magyar »király« szó továbbélése kipsak nyelven” címmel tartott előadást.

Kovács Endre és Tilkowszky Lóránt decemberben 4 hetet töltött Rómában, a római Magyar Akadémia ösztöndíjasaként.

Románia

A Román Kommunista Párt Központi Bizottsága mellett működő Párttörténelmi Intézet és Társadalomtudományi Intézet igazgató helyettese, *Augustin Deac* és munkatársa, *Nikolaj Popescu* meglátogatták az Intézetet.

Csatári Dániel ősszel egy hónapig kutatott bukaresti és erdélyi levéltárakban. Anyagának nagy részét filmezésre jelölte ki.

Szovjetunió

Várkonyi Ágnes augusztus 15.—szeptember 15-e között Moszkva, Leningrád és Kárpát-alja levéltáraiban végzett kutatásokat „A Habsburg abszolutizmus és a Rákóczi-szabadságharc”, valamint „A pozitivisták történetiszemlélet kezdetei Magyarországon” c. témakörben.

Mályusz Elemér és *Bartha Antal* szeptember 21.—október 4-e között tárgyalásokat folytatott a Thuróczy-krónika kiadásával kapcsolatos problémákról Moszkvában.

Nevelő Irén 1966 októberétől 1967 októberéig a moszkvai Akadémia Történettudományi Intézetének státuszában mint az Intézet munkatársa „Városfejlődés Kelet-Európában a második világháború után” c. témájához végez kutatásokat.

Hegyi Klára és *Vida István*, az Intézet tudományos segédmunkatársai féléves moszkvai tanulmányúton voltak. Hegyi a szovjet turkológia eredményeivel, Vida a népi demokratikus korszak kutatásával ismerkedett.

A SzU Tudományos Akadémiájának felkérésére az Intézet az Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulója alkalmára összeállította a forradalomra vonatkozó magyar történelmi anyag bibliográfiáját.

Az Ellenállási Konferencián részt vett szovjet történészek közül meglátogatta az Intézetet *E. A. Boltjyn* akadémikus, a Szovjetunió Kommunista Pártjának Marxizmus—Leninizmus Intézetének h. igazgatója, *V. L. Iszraeljan*, *I. A. Nyedorezov*, *A. I. Puskás*, a moszkvai Történettudományi Intézet munkatársa.

USA

Ránki György öthónapos tanulmányútja során előadással vett részt az Indiana egyetem Habsburg-Monarchia konferenciáján és a Seattle-ben rendezett fasizmus-történet konferencián, melyeken valamennyi népi demokratikus ország történészei képviseltették magukat. Ezenfelül számos előadást tartott a Columbia, Harvard, Wesleyan, Bloomington stb. egyetemeken a XX. századi magyar történet, ill. gazdaságtörténet kérdéseiről.

Az Intézet újkori magyar osztálya keretében két USA ösztöndíjas történész dolgozik. *William McCagg*, a Michigan egyetem asszisztense „A magyar társadalom 1890—1914” témakörben, *Paul Bódy*, a Portland egyetem instructora pedig Eötvös Józsefről készít tanulmányt.

BUDAPESTEN TARTOTT NEMZETKÖZI ÜLÉSEK

A Comité International des Sciences Historiques vezetősége az MTA és a Magyar Történészek Nemzeti Bizottsága meghívására ez év szeptember 10—12. között Budapesten tartotta ülését. Az ülésen részt vett: *Michel François*, a CISH főtitkára, *Paul Harsin* elnök, *A. A. Guber* és *Boyd C. Shafer* alelnökök, *Friedrich Engel-Janosi*, *Aleksander Gieysztor*, *Ernest F. Jacob*, *Raffaello Morghen* és *Jorjo Tadić* professzorok, a Büro tagjai. A beszámoló után az 1970-es moszkvai nemzetközi történészkongresszus előkészületeiről tárgyaltak. *Michel François* és *Engel-Janosi* professzorok az ülésszak után még egy hetet Magyarországon töltöttek.

Sikeresen lezajlott a Comité International de Liaison pour l'organisation de conférences sur l'histoire de la résistance en Europe tudományos kollokviuma, melyet a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum, a Partizánszövetség és a Párttörténelmi Intézetrel közösen példás együttműködésben rendezett az Intézet október 13—15. között. Az Intézet részéről *Juhász Gyula* és *Tilkowszky Lóránt* készítettek referátumot „A dunamenti államok a müncheni egyezménytől a második világháború végéig” és „Megszállás és ellenállás” témakörben.

VITÁK

Az Intézet *feudáliskori magyar osztálya* júniusban *Benczédi László* „Magyarország története 1711-ig” c. középkorai tankönyvrészt vitatta meg.

Az *újkorai magyar osztály* szeptemberben vitát rendezett a középkelet-európai polgári átalakulás problémáiról. A vitáindító referátumot *Niederhauser Emil* tartotta. A megbeszélések középpontjában az összehasonlító módszer alkalmazásának lehetőségei kerültek.

A *legújabbkori magyar osztály Márkus László* „A Bethlen-kormány bukása” c. disszertációját vitatta meg. — A Statisztikai Hivatallal együttműködve rendezték meg „A társadalmi rétegződés új jelenségei Magyarországon” témakörű megbeszélést.

Az *egyetemes osztály Sz. Ormos Mária* „A dunai paktum kudarcának okairól” c. tanulmányát bocsátotta vitára.

Az Intézet *ideológiai továbbképzése keretében* december 8-án és 12-én „A Magyar Irodalomtörténet Kézikönyve” első négy kötetéről tartott az Intézet az MTA Irodalomtörténeti Intézetével közös vitát. Az egyes kötetekről *Szücs Jenő*, *Benczédi László*, *A. Péter Katalin*, *Varga János*, *Spira György* és *Kolossa Tibor* referáltak. Az Intézet tagjai közül többen hozzászóltak a vitához.

VEGYES

A Corvina Könyvkiadónál megjelenő, kb. 40 éves „Magyarország története” c. munka előkészítése megtörtént. A Corvina öt nyelven adja ki a könyvet, mely a magyar történelem marxista igényű összefoglalása a külföld számára. Szerzői: *Makkai László*, *Barta István*, *Hanák Péter*, *L. Nagy Zsuzsa*, *Berend T. Iván*, *Ránki György* és *Lackó Miklós*. Szerkeszti: *Pamlényi Ervin*.

A német külügyminisztérium második világháborús magyar vonatkozású iratait tartalmazó dokumentumkötet előkészítése befejeződött. A kötet, melyet a Kossuth Kiadó ad ki, kb. 100 ív terjedelmű lesz. Szerkesztik: *Tilkovszky Lóránt*, *Pamlényi Ervin*, *Juhász Gyula* és *Ránki György*.

Az Intézetben befejeződtek a Gondolat Kiadónál 1964-ben *Molnár Erik* főszerkesztő irányításával készült „Magyarország története I—II.” összefoglaló munka második kiadásának munkálatai. A részben átdolgozott második kiadás előkészítése során a szerzők hasznosítani igyekeztek a munka körül kialakult széleskörű vita tanulságait.

Kerekes Lajost, az Intézet tudományos munkatársát kinevezték a bécsi Collegium Hungaricum igazgatójává.

Az Intézet *könyvtárának* sikerült a Horthy-korszak haladó folyóiratai közül részben egész évfolyamokat, részben hiányzó számokat beszerezni. Így a Huszadik Század, Szocializmus, Gondolat, 100%, Társadalmi Szemle pótlása történt meg. A *filmtár* pedig Londonból több, munkásmozgalmi — főleg magyar vonatkozású — folyóiratot vásárolt, mint a Justice 1914, Labour Leader 1914, Notes to the People 1851—52. évfolyamait.

A Történettudományi Intézet és a Párttörténeti Intézet közös gondozásában, az Akadémiai és a Kossuth Kiadó közös kiadásában 1968-ra tanulmánykötet jelenik meg „50 év” címmel. A tanulmányok az 1917-es Októberi Szocialista Forradalom hatásával és az 1918—19-es magyar forradalom néhány kérdésével foglalkoznak.

SZAKMAI TOVÁBBKÉPZÉS

Az Intézet, karöltve az Országos Pedagógiai Intézettel, 1964 őszén két éves továbbképző tanfolyamot indított az utánpótlás biztosítására, mely 1966 folyamán befejeződött. A tanfolyamot középkorai tanárok, egyetemi és főiskolai gyakornokok, továbbá az Intézet és a Párttörténeti Intézet gyakornokai részére indították. A résztvevők több mint kétharmada vidéki volt. Az utóbbi előadások:

Nacionálizmus és internacionálizmus a történetírásban. A XVII—XVIII. századi függetlenségi harcaink kérdései. A felvilágosodott abszolutizmus a Habsburg-birodalomban. 1848—49. A legújabb kutatások tükrében. Előadók: *Molnár Erik*, *Várkonyi Ágnes*, *Kosáry Domokos*, *H. Balázs Éva*, *Spira György*.

Magyarország helyzete az Osztrák-Magyar Monarchiában. A nemzeti kérdés a dualizmus korában. Az Osztrák-Magyar Monarchia külpolitikája. Az 1918—19-es forradalom történeti kutatásában elért legújabb eredmények. Előadók: *Hanák Péter*, *Katus László*, *Diószeghy István*, *L. Nagy Zsuzsa*, *Siklós András*.

Az első világháború és Németország háborús felelőssége. Magyarország az első világháborúban. Előadó: *Galántai József*.

A magyarországi fasizmus vitatott kérdései és főbb kutatási eredményei. Magyarország a második világháborúban. A népi demokratikus átalakulás útja Magyarországon. Előadók: *Lackó Miklós, Juhász Gyula, Ságvári Ágnes*.

A Szociáldemokrata Párt története kutatásának problémái. A magyar munkásmozgalom történetének kérdései a két világháború közötti időben. Parasztmozgalmak a XX. századi Magyarországon. Az Európán kívüli országok legújabbkori történetének kutatási problémái. Előadók: *Erényi Tibor, Mucsi Ferenc, Szakács Kálmán, Salgó László*.

A nemzetközi munkásmozgalom kutatásának legújabb irodalma. Előadó: *Jemnitz János*.
A tanfolyam szervezését az Intézet megbízásából *Benda Kálmán* végezte.